

Németh Gábor¹

Az ENSZ-békefenntartáshoz kapcsolódó információszerző/hírszerző tevékenység kialakulása, fejlődése és kihívások

The Development of UN Peacekeeping Related Information Gathering/Intelligence Activity and Challenges

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) békefenntartó tevékenysége sokat változott az elmúlt évtizedek alatt, az első misszió indulása, 1948 óta. A békefenntartó missziók személyi állománya számos kihívással szembesült, illetve szembesül napjainkban is feladatainak ellátása során.

A 21. századi békeműveletekbe vezényelt katonák, rendőrök, civil szakértők bonyolult biztonsági környezetben teljesítenek szolgálatot. Olyan kihívásokkal kell megküzdeniük, mint a nemzetközi szervezet missziói elleni terrortámadások, a válságövezetekben jelen levő szervezett bűnözés, ellenséges fegyveres csoportok, a helyi civil lakosság védelme, ellenük elkövetett háborús és emberiség elleni bűncselekmények elkövetőinek törvény elé állítása stb. Ezeket a kihívásokat csak akkor képes az ENSZ eredményesen kezelni, az adott misszió mandátumában meghatározott feladatokat végrehajtani, ha rendelkezik megfelelő hírszerzési támogatással. A békefenntartó tevékenységet mint egyéb nemzeti katonai, rendvédelmi műveleteket csak akkor lehet hatékonyan tervezni, szervezni, végrehajtani, ha a döntésekhez rendelkezésre állnak a szükséges háttérinformációk, a megfelelő hírszerzési támogatási rendszer.

Kulcsszavak: ENSZ, békefenntartás, információszerzés, hírszerzés, fejlődés

The United Nations (UN) peacekeeping missions have changed significantly over decades since the first mission was launched in 1948. Members of peacekeeping operations have faced a number of challenges as they conduct their duties. The UN-led peace operations in 21st century, and their military, police and civilian expert personnel

¹ Németh Gábor rendőr alezredes, a Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ Külszolgálati és Békétámogató Osztály munkatársa, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem doktori hallgatója. E-mail: nemethgabi@rokk.police.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6370-0448>

perform their tasks in a complex security environment. They are faced with different challenges such as terrorist attacks against international missions, organised crime, hostile armed groups, war crimes and humanitarian crimes against the local civilian population, and so on. These challenges can only be addressed effectively by the United Nations if it has adequate intelligence support. Peacekeeping operations, like other national military or law enforcement operations can only be carried out effectively, planned, organised and managed properly if the necessary information is provided for decision makers and a reliable intelligence support system is available.

Keywords: UN, peacekeeping, information gathering, intelligence, development

1. Általános információk

Az Egyesült Nemzetek Szervezetét a II. világháború után hozták létre az egyes államok közti együttműködés támogatására. Az ENSZ elősegíti tagországait a nemzetközi béke és biztonság, a gazdasági fejlődés, az emberi jogok tiszteletben tartásának fejlesztése terén. Továbbá aktív szereplője a világbéke megóvásának, támogatja a konfliktusok békés úton történő rendezését. A soha nem látott pusztítást okozó II. világháború után alakították meg a Népszövetséget² utódjaként, azzal a céllal, hogy megelőzzék az országok, nemzetek közötti fegyveres konfliktusokat, lehetőséget adjanak a nemzeteknek nézeteltéréseik tárgyalásos rendezésére. A fentiek ellenére gyakran kerül a szervezet olyan helyzetbe, amikor nem képes megelőzni a konfliktus kialakulását, a fegyveres összecsapás kitörését. Az ENSZ jelenleg összesen 193 tagországot számlál. A nemzetközi szervezet központja New Yorkban található. Az ENSZ működése szempontjából legfontosabb döntéshozó szervei:

- A Közgyűlés (amelyben minden tagország egyenrangú félként képviselteti magát, egyenlő szavazati joggal rendelkezik);
- a Biztonsági Tanács (a békét és biztonságot érintő ügyekben hoz határozatokat, öt állandó és tíz nem állandó taggal, a nem állandó tagokat két évre választják be a tanácsba);
- a Gazdasági és Szociális Bizottság;
- a Gyámsági Tanács;
- a Nemzetközi Bíróság és a Titkárság.

Az ENSZ szervezetén belül, a különböző szakterületek mindegyike rendelkezik felelős szervvel, mint például az Egészségügyi Világszervezet (*World Health Organization – WHO*) vagy az Egyesült Nemzetek Gyermekegélyezési Alapja (*United Nations International Children's Emergency Fund – UNICEF*) stb. A világszervezetet a főtitkár képviseli, aki jelenleg egy elismert portugál diplomata, António Guterres. Az ENSZ pénzügyi működését a tagállamok hozzájárulásai biztosítják. A szervezetnek hat hivatalos nyelve van: az angol, az arab, a francia, az orosz, a kínai és a spanyol.³

² Nagy Gergely: *100 éve kezdte meg a működését a Népszövetség*. 2020.

³ ENSZ honlapja: www.un.org/en/

2. Az ENSZ békefenntartó tevékenységének kialakulása

Ahogy már korábban említettem – sajnos az elmúlt néhány évtizedben egyre gyakrabban –, az ENSZ-nek olyankor kell beavatkoznia, amikor egy adott konfliktust politikai és/vagy katonai eszközökkel kell kezelni. A globális béke és a fejlődés előmozdítása érdekében az ENSZ erőfeszítései között központi szerepet kap a békefenntartás. Az ENSZ első békefenntartó missziója az Egyesült Nemzetek Tűzszüneti Megállapodást Ellenőrző Szervezete (*United Nations Truce Supervision Organization – UNTSO*) 1948-ban kezdte meg működését. Az arab–izraeli konfliktus következtében a Biztonsági Tanács az 50/1948⁴ sz. határozatában felszólította a szemben álló feleket az ellenségeskedés beszüntetésére, és úgy döntött, hogy a tűzszünet betartásának ellenőrzését az ENSZ katonai megfigyelőinek kell végrehajtani. Az első katonai megfigyelők csoportja 1949. év elején települt a műveleti területre a fegyverszüneti megállapodás végrehajtásának felügyelete céljából. Az első misszió indulása óta az ENSZ több mint 70 békefenntartó küldetést indított világszerte, és jelenleg 12 misszió van folyamatban Afrika, Ázsia, Dél-Amerika és Európa területén.

Az 1949-től az 1990-es évek elejéig tartó időszakot az első generációs békefenntartó missziók időszakának tekintjük. Ezen időszak alatt általában a fegyveres konfliktusok kezelését kis létszámú és fegyvertelen katonai megfigyelőkből álló missziókkal igyekeztek végrehajtani. Amennyiben ez nem bizonyult elégségesnek, a Biztonsági Tanács felhatalmazást adott arra, hogy az ENSZ fegyveres erőket (könnyű fegyverzet) telepítsen a válságövezetbe, amelyek feladata a szemben álló erők szétválasztása, közöttük ütközőterület, zóna létrehozása, a tűzszünet, a békeegyezmények betartásának kikényszerítése, annak betartásának ellenőrzése volt. Az első generációs ENSZ békemissziókat az alábbiak jellemezték:⁵

- a fegyveres konfliktusban érintett államok beleegyezésével és a Biztonsági Tanács felhatalmazásával hajtották végre ezeket a műveleteket;
- a békefenntartó erők kötelékébe csapatokat küldő nemzetek részvételét a konfliktusban érintett felek is elfogadták, hozzájárultak ahhoz, hogy saját területükre az ENSZ fegyveres erőt telepítsen;
- a műveletekben részt vevő erők, amennyiben azok fegyverrel láttak el szolgálati feladatokat, azokat csak önvédelemből használhatták;
- legfontosabb tevékenységük a szemben álló felek erőinek szétválasztása és az általuk megkötött egyezmények (fegyverszünet, tűzszünet, békemegállapodás) betartásának ellenőrzése volt.

A kétpólusú világrend felbomlása,⁶ a múlt évszázad 1990-es éveinek eleje óta csökkent az országok közötti fegyveres konfliktusok lehetősége, viszont megjelentek új típusú nemzetközi kihívások, amelyekre az ENSZ-nek is reagálnia kellett. Elkezdődött

⁴ UN Resolution 50 (1948).

⁵ Boldizsár Gábor: A béketámogató műveletek kialakulása, fejlődése, helye a katonai műveletek rendszerében. In Tóth L. – Bengóné Pongó D. (szerk.): *XXV. MTA AMB Kutatási és Fejlesztési Tanácskozás*. Gödöllő, SZIE Gépészmérnöki Kar, 2001. 1–18.

⁶ Robert Lupițu: The Collapse Of The Bipolar World. White House – Kremlin relations between 1985–1991. *The Public Administration and Social Policies Review*, 6. (2014), 12. 12–31.

az úgynevezett második generációs békeműveletek kora. Az államok közötti konfliktusokat felváltva megjelentek a belső, polgárháborús konfliktusok. A „hagyományos” tevékenység mellett új feladatként megjelent a demokratikus választások előkészítése és lebonyolítása, a hatalom átadásának segítése, a humanitárius segélyműveletek támogatása, a szemben álló erők leszerelése, az új, demokratikus alapon működő fegyveres erők, rendvédelmi szervek létrehozásának támogatása, a törvényes rend, közrend, közbiztonság helyreállítása, fenntartása főként rendőri, rendészeti erőkkel. Az ENSZ által meghozott politikai szankciók, a különböző egyezmények (fegyverszünet, tűzszünet, békemegállapodás) betartatásának fegyverrel való kikényszerítése, a konfliktus megelőzése, kialakulásának megakadályozása. Továbbá, ha a megelőzés kudarcba fullad, a konfliktus következtében otthonaikat elhagyni kényszerülő menekültekről való gondoskodás, a béke és biztonság érdekében tevékenykedő különböző nemzetközi és helyi szervezetek tevékenységének koordinálása, munkájuk támogatása. A múlt század végén az ENSZ mellett megjelentek más nemzetközi szervezetek is a nemzetközi válságkezelés, békefenntartás területén, például az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (*North Atlantic Treaty Organization* – NATO), az Európai Unió (EU), az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) vagy az Afrikai Unió (AU).

3. Az ENSZ információszerző tevékenységének kialakulása

A már korábban említett első generációs missziók végrehajtása során a kezdeti időszakban, az ENSZ részéről politikai szinten egy olyan idealisztikus kép alakult ki, hogy a békefenntartó tevékenységhez nincs szükség saját információszerző képességre. Hiszen a kék sapka, kék zászló, a fogadó országok jóindulata védelmet nyújt a missziók számára. További ellenérv volt, hogy a fogadó ország szuverenitását sérthetné, ha a területén nemzetközi szervezet információkat gyűjtene. A kezdeti időszakban a Biztonsági Tanács tagországainak nagy része és maga a főtitkár sem támogatta az ENSZ információszerző (hírszerző) rendszerének kiépítését.

A hírszerzés kérdése a nemzetközi kapcsolatokban, a diplomáciában érzékeny terület. Az ENSZ tisztviselői attól tartottak, hogy azzal vádolhatnák a szervezetet, hogy megsérti a nemzeti szuverenitást azzal, ha egy tagország területén hírszerzési tevékenységet folytat. Dag Hammarskjöld, akkori ENSZ főtitkár 1960-ban elutasította az ENSZ hírszerző ügynökség létrehozásának ötletét, mondván az ENSZ-nek „tisztá kezekkel kell rendelkeznie”.⁷ Egészen a közelmúltig, 2014–2015-ig az ENSZ-ben nem is nagyon használták a hírszerzés (*intelligence*) kifejezést, még akkor sem, ha a szervezet egyes elemei egyébként azt végezték, helyette inkább az információszerzés (*information gathering*) volt a politikailag korrekt és alkalmazott kifejezés.

A hazai szakirodalomban a hírszerzési tevékenység egyik leginkább elfogadott definíciója: „A hírszerzés az állam egyik funkciója, amelyet a nemzeti érdekek érvényre juttatása és védelme érdekében, kizárólag erre a feladatra létrehozott, közvetlen

⁷ A. Walter Dorn – David J. H. Bell: *Intelligence and Peacekeeping: The UN Operation in the Congo, 1960–64. International Peacekeeping*, 2. (1995), 1. 11–33.

kormányzati irányítás alatt működtetett szervezetek végeznek, nyílt és titkos forrású információk beszerzésével.”⁸

Míg egy adott állam esetében a nemzet biztonsága érdekében a hírszerzése az ország egész működésére kihat, például gazdaság, külpolitika, belpolitika, tudomány stb., addig az ENSZ-nél a hírszerzési tevékenység sokkal szűkebb területre koncentrál. Az ENSZ jelenleg és korábban sem végez, végzett a fentiekben megfogalmazottak szerinti komplex hírszerzési tevékenységet. Annak csak egyes elemei jelennek meg a nemzetközi szervezet tevékenysége során. Az ENSZ leginkább a nyílt információk gyűjtését, elemzését, értékelését, azok felhasználását végzi. Továbbá az ENSZ-nél megjelenő, a békeművelési tevékenység eredményes végrehajtásához szükséges titkos információk jelentős része az egyes tagországoktól – főként a BT állandó tagországok – vagy más nemzetközi szervezetektől, például a NATO⁹ hírszerző szerveitől jut el a szervezethez.

A szervezeten belüli hírszerzéssel kapcsolatos szemléletváltást az ENSZ Kongói missziójában (*United Nations Operation in the Congo – UNOC*) történt események kényszerítették ki. A kongói polgárháború az ország 1960-ban kivívott függetlensége után tört ki, elsősorban a területén található nyersanyagkincsek megszerzéséért folytatott fegyveres összecsapás formájában. A függetlenség kikiáltásának évében a kongói kormány az ENSZ katonai segítségét kérte, hogy megvédje az ország területi egységét. A következő négy évben az ENSZ kongói missziójának elsődleges feladata volt, hogy segítsen a helyi kormánynak fenntartani Kongó politikai függetlenségét és területi integritását. A szervezet segítséget nyújtott a törvényes rend fenntartásában. A fő problémát az ország ásványkincsekben gazdag Katanga tartományának külföldiek által vezetett és finanszírozott elszakadási kísérlete jelentette. Az 1961. év második és 1962. év első felében a külföldi zsoldosok irányítása alatt álló felkelők megtámadták az ENSZ alakulatait. A harcokban 249 fő ENSZ alkalmazott vesztette életét.¹⁰ Dag Hammarskjöld főtitkár 1961. szeptember 18-án szintén életét vesztette, miután az őt szállító repülőgép lezuhant Észak-Rhodesiában (ma Zambia), útban a kongói rendezést szolgáló tárgyalásokra. A légi katasztrófa okai a mai napig nem tisztázottak. Már a baleset után felmerült, hogy a gépet külföldi zsoldosok lőtték le, és a támadásban külföldi titkosszolgálatok is közreműködtek, de ezt nem lehetett bizonyítani.

A kongói események rámutattak annak szükségességére, hogy a békefenntartó műveleteket sem lehet eredményesen és biztonságosan tervezni, szervezni és végrehajtani, ha nincs megfelelő információszerzési/hírszerzési támogatás. Megszületett a döntés az ONUC Misszió katonai hírszerzési egységének (*Military Intelligence Branch – MIB*) a felállításáról. Az MIB-t azért hozták létre, hogy információkat gyűjtsön, azokat elemezze, értékelje és ezzel a tevékenységgel támogassa a döntéshozatalt. Az egység tevékenysége során négy fő területre koncentrált:

- az ENSZ-erők biztonságával kapcsolatos információgyűjtés, elemzés és értékelés;
- az ENSZ-erők műveleteinek támogatása;

⁸ Izsa Jenő: A hírszerzés céljáról és rendszeréről. *Hadtudomány*, (2009), 1–2. 72.

⁹ Kent J. Kille – Ryan C. Hendrickson: NATO and the United Nations: Debates and trends in institutional coordination. *Journal of International Organizations Studies*, 2. (2011), 1. 28–49.

¹⁰ Az ENSZ veszteség nyilvántartása: United Nations Peacekeeping: *Fatalities*.

- korai előjelzés az esetleges fegyveres konfliktus kialakulásáról a szemben álló felek között;
- az esetleges külső beavatkozás jelzése.

A lázadókat külföldi kormányok is támogatták, és ebben a tevékenységben a belgák mint volt gyarmattartók élen jártak. A fegyveres konfliktus kezelése érdekében különösen fontos volt a fegyverek csempészetének és a külföldi zsoldosok Kongóba történő belépésének megakadályozása.

A MIB-egységnek megalakulása után több problémával is szembe kellett néznie. Az állomány egy részének hiányzott a hírszerzéssel kapcsolatos szakmai tapasztalata, mivel korábban ilyen irányú tevékenységet nem végeztek, arra felkészítést nem kaptak. A MIB nem minden beosztottja tudott angolul (ez volt a misszió hivatalos munkanyelve) és franciául (a francia hivatalos nyelv az országban), így a helyiekkel nem tudott kommunikálni. Az ONUC Misszióknak nem voltak technikai eszközei a rádióelektronikai és a légi felderítésre. Később New Yorkban jóváhagyták az egység bővítését és a technikai eszközökkel történő felszerelését. A MIB műveleti kapacitását kibővítették rádióelektronikai felderítést és légi fotók elemzését végző alegységekkel. Létrehozták az elhárító tiszti (*Counter Intelligence Officer – CIO*) és a felderítő tiszti (*Field Intelligence Officer – FIO*) beosztásokat. Kongó mind a hat tartományába vezényeltek CIO-kat és FIO-kat, annak érdekében, hogy katonai, politikai és a törzsi területekkel kapcsolatos információkat gyűjtsenek, és megakadályozzák a lázadók oldalán harcoló zsoldosok részéről az ONUC Misszióra irányuló információszerzést.

Sajnos véres események kellettek annak belátására, hogy az ENSZ-békefenntartás keretein belüli információszerzési/hírszerzési képesség kiépítése elengedhetetlen feltétele az eredményes feladatellátásnak.

4. Az ENSZ-békefenntartáshoz kapcsolódó információszerzési/hírszerzési tevékenységének szabályozása

Az ENSZ békefenntartó feladataihoz kapcsolódó információszerzési/hírszerzési tevékenységet a tagországok konszenzusán alapulva, az alábbiak szerint határozza meg:

A békefenntartáshoz kapcsolódó hírszerzési tevékenység a nem titkos úton megszerzett információk elemzése, értékelése és feldolgozása, amellyel támogatható az adott misszió Biztonsági Tanács által meghatározott mandátumának eredményes végrehajtása.¹¹

E meghatározással világos különbséget tesz az ENSZ a kémkedés és a hírszerzés között. A kémkedés titokban és sokszor illegálisan végzett tevékenység az ellenféllel szemben, a saját érdekek érvényesítése érdekében, míg az ENSZ hírszerzési

¹¹ United Nations Department of Peacekeeping Operations: *Peacekeeping Intelligence Policy*. Department of Field Support Ref. 2017. 07.

tevékenysége a legális információgyűjtési lehetőségeket használja ki, amelyekkel az eredményes békefenntartó tevékenységet tudja támogatni.¹²

Az ENSZ hírszerzési tevékenysége szigorúan szabályozott. A nemzetközi szervezetnek sokkal szűkebb a mozgásteret, mint egy adott államnak az ez irányú tevékenység területén. Minden békefenntartó misszió a Biztonsági Tanács határozata alapján indul, amely kijelöli a misszió mandátumát. Az ENSZ hírszerzési tevékenységet az adott misszió mandátumában meghatározott feladatok eredményes végrehajtása, a saját erők és a helyi polgári lakosság védelme érdekében fejthet ki. Minden a békefenntartáshoz kapcsolódó hírszerzési tevékenység az ENSZ jogi keretein alapul, a nemzetközi, humanitárius és emberi jogi szabályok figyelembevételével. A tevékenység nem sértheti a fogadó ország törvényeit.

Adott békeművelet indítása előtt az ENSZ és a fogadó ország kormánya Megállapodást köt,¹³ amelyben meghatározzák az adott misszió működésének jogi kereteit, a misszió és tagjai státusát a fogadó államban. A megállapodásoknak megfelelően a békefenntartó misszió tagjai kötelesek betartani a fogadó állam törvényeit. A megállapodások általában garantálják, hogy a fogadó országban az ENSZ objektumai sérthetetlenek. Az ENSZ-személyzet és járművei szabadon mozoghatnak a misszió működési területén, azokat átkutatni, mozgásukban korlátozni nem szabad. Az ENSZ-misszió a feladata ellátásával kapcsolatban tájékoztatást adhat a nyilvánosság számára, amelyet a helyi hatóságok nem cenzúrázhatnak. A megállapodás lehetőséget nyújt a helyi hatóságok és a misszió közötti együttműködés szabályozására, különösen a feladatellátást és a biztonságot támogató hírszerzési kérdések körére.

A békefenntartáshoz kapcsolódó hírszerzési tevékenység végrehajtásának részletes szabályait a különböző belső utasítások, kézikönyvek, útmutatók tartalmazzák, például a Békefenntartó Hírszerző és Felderítő Kézikönyv¹⁴ vagy a Katonai Békefenntartás Hírszerzési kézikönyve.

5. Az ENSZ különböző információszerzéssel és elemzéssel foglalkozó egységei

Értelemszerűen a feladat eredményes végrehajtásához szükséges volt a megfelelő intézményi háttér kiépítése.

5.1. ENSZ Információgyűjtő és -elemző Hivatal

Az ENSZ főparancsnokságán 1987-ben hozták létre az ENSZ Információgyűjtő és -elemző Hivatalt (*Office for Research and the Collection of Information – ORCI*), amelynek fő feladata a stratégiai szintű döntéshozatal támogatása. Az 1980-as évek végén

¹² Bram Champagne: *The United Nations and Intelligence*. Peace Operations Training Institute, 2006.

¹³ *Status of Forces Agreements – SOFA* vagy *Status of Mission Agreement – SOMA*.

¹⁴ UN: *Peacekeeping-Intelligence, Surveillance and Reconnaissance Staff Handbook (PKISR HB)*. First Edition, September, 2020.

elkezdődött a kétpólusú világ felbomlása. Ez a folyamat magával hozta a korábban „szőnyeg alatt tartott” problémákat, az etnikai és vallási feszültségeket, amelyeket a volt Szovjetunió vagy Jugoszlávia területén korábban elnyomtak. Helyi háborúk sora robbant ki a Kaukázusban, a Balkánon és más térségekben, amelyek egyidejűleg generáltak helyi, regionális és globális biztonsági problémákat. A válságövezetektől kiinduló szervezett bűnözés, fegyver, embargó alá eső árucikk, ember- és kábítószercsempészet, illetve a konfliktus következtében megindult menekülthullám más országokra is negatív hatást gyakorolt. Az ORCI az alábbi területekre koncentrált: globális biztonságpolitikára ható események elemzése, lehetséges konfliktusok korai előrejelzése, menekültek lehetséges mozgásának előrejelzése, felkészülés a fogadásukra, ellátásukra. A szervezet a BT és a Közgyűlés munkáját is támogatta, így segítette a politikai döntés-előkészítést.

5.2. Az Információelemző és Kutató Egység

Mivel az ENSZ békefenntartó műveleteinek száma megnövekedett az 1990-es évek elején a világ válságövezeteiben, Boutros Boutros-Ghali főtitkár 1992-ben elindította az ENSZ-békefenntartás reformját.¹⁵ A reform része volt többek között az ENSZ Békefenntartó Műveletek Főigazgatóságának (*UN Department of Peacekeeping Operations – UN DPKO*) és azon belül a békefenntartással kapcsolatos stratégiai döntés-előkészítést támogató egységének létrehozása. Ez az új szervezeti elem az Információelemző és Kutató Egység (*Information and Research Unit – I&R Unit*) volt, amely 1993 és 1999 között működött, „Tartsuk szemünket a világon!” mottóval.

Az ENSZ az 1960-as évek eleje óta, a kongói tapasztalatok alapján nagyobb hangsúlyt helyezett a hírszerzésre, de sokszor a tagországok, főként a nagyhatalmak, ha érdekeik úgy kívánták, vonakodtak megosztani a szervezettel a sokszor releváns információkat. Az egységhez tartozó ügyeleti központ a nap 24 órájában, a hét minden napján, folyamatos kapcsolatot tartott a különböző ENSZ-békefenntartó missziókkal. A központban váltásonként 3–4 tiszt teljesített szolgálatot. Mindegyikük kapcsolatot tartott 4–5 békefenntartó misszióval, fogadták a missziók napi, heti, havi helyzetjelentéseit, a rendkívüli eseményekről szóló jelentéseket, a műveletek működése szempontjából fontos információkat, azokat elemezték, értékelték. Az egység tevékenységének fő célja az ENSZ politikai, stratégiai döntés-előkészítésének támogatása volt. A missziókból bejövő információkon kívül az ENSZ BT öt állandó tagjából négy ország (Egyesült Államok, Oroszország, Franciaország, Nagy-Britannia) küldött összekötőket az egységbe. Alapfeladatként a nemzeti hírszerzésük által megszerzett, az ENSZ-békeműveletek szempontjából releváns információkat osztották meg az ENSZ-szel. Természetesen az információ megosztása a nemzeti érdekek figyelembevételével történt. A BT-tagországok célja a nemzeti összekötő tisztek vezényletével az volt, hogy az információk a „saját emberükön” keresztül jussanak el az ENSZ-be. Az ötödik állandó BT-tag, Kína nem volt hajlandó információkat megosztani a szervezettel, így nem küldött összekötő tisztet az egységbe. A különböző missziókba csapatokat küldő

¹⁵ Global Policy Forum: *Secretary General Boutros Boutros-Ghali's Reform Agenda – 1992 to 1996*.

más államok a „nagyhatalmakhoz” hasonlóan szívesen nyújtottak hírszerzési támogatást az ENSZ-nek, amikor saját csapataik veszélyben voltak. Viszont ilyen esetekben az információk jórészt a nemzeti kontingenseken belül maradtak, ami azt eredményezte, hogy egyes kontingensek jobb hírszerzési támogatást kaptak, mint mások. Szemléletes példának egy Bosznia Hercegovinában szolgált kanadai parancsnok esete hozható. A kanadai parancsnok az ENSZ Boszniai Védelmező Erőinél (*United Nations Protection Force – UNPROFOR*) teljesített szolgálatot. A körülményekre tekintettel a parancsnok légi felderítésből származó minősített információkat kapott a NATO-tól, de azokat nem oszthatta meg más nemzetek kontingensparancsnokaival, ha azok nem NATO-tagországból származtak.

5.3. Az évezred elején kiépített ENSZ hírszerzési és elemző-értékelő rendszer

A 2000-es évek elején megjelenő békefenntartást érintő új kihívások (a békefenntartók elleni terrortámadások, a válságövezetekben erősödő nemzetközi szervezett bűnözés, a különböző konfliktusokban elkövetett háborús bűncselekmények, emberiség elleni bűncselekmények felderítése) szükségessé tették az ENSZ békefenntartó műveletein belül szisztematikusan kialakított külön hírszerzési képesség létrehozását.¹⁶ A 2006-os évben az ENSZ jóváhagyta a DPKO azon javaslatát, hogy az összes békefenntartó misszióban létre kell hozni egy elemző-értékelő központot (*Joint Mission Analysis Centre – JMAC*). A JMAC végzi a különböző forrásból származó, az adott misszió biztonságát érintő, a mandátumban meghatározott feladatok eredményes végrehajtásához szükséges információk gyűjtését, elemzését, értékelését. A JMAC a misszió tekintetében rendszeresen (általában hetente) elkészíti az aktuális fenyegetettségértékelést. Továbbá a misszióvezető és helyettesei, a stratégiai vezetési szint számára döntés elkészítéséhez nyújt rendszeres hírszerzési információkon nyugvó támogatást. Továbbá minden misszióban kialakítottak egy folyamatosan működő egyesített műveleti központot (*Joint Operation Centre – JOC*), amely az adott misszió napi tevékenységének irányítását támogatja, koordinálja. Ez egyfajta közös ügyeleti központ, amely részére a misszió katonai elmei mellett például az ENSZ rendőri egységek is jelentenek. Továbbá az ENSZ Főtitkárságon megalakult az Elemző és Összekötő Egység (*Research and Liaison Unit – R&L Unit*) 2007-ben. Az R&L Unit felelős az ENSZ teljes hírszerzési tevékenységének koordinálásáért, valamint a missziókból, partnerektől (tagállamok, más nemzetközi szervezetek) beérkező információk központi elemzéséért, értékeléséért, a politikai döntés-előkészítés támogatásáért. Ezen központ tevékenységének három fő területe:

- a nyílt információforrásokon alapuló hírszerzés;
- a missziókban működő JMAC-tól beérkező információk elemzése, értékelése;
- kapcsolattartás az ENSZ különféle ügynökségeivel és más szervezeti egységeivel, illetve más nemzetközi szervezetekkel (EU, NATO, EBESZ stb.),

¹⁶ Jacob Aasland Ravndal: *Developing Intelligence Capabilities in Support of UN Peace Operations*. Oslo, 2009.

a válságövezetekben működő nem kormányzati szervezetekkel, a tagországok nemzeti hírszerző szolgálataival.

Ennek megfelelően az R&L Unit olyan tevékenységet végez, amellyel hatékonyan tudja támogatni a politikai döntéshozatalt, valamint az elemzésekből levont következtetések alapján az adott missziók munkáját.

6. Modern technikai eszközök az információszerzés támogatásában

Korábban az ENSZ-műveletek nagy része többnyire csak élőerős megfigyelésekre támaszkodott, amihez elengedhetetlen a megfigyelők helyszíni jelenléte, amely sok esetben biztonsági kockázatot jelent. Az élőerős megfigyelés hatékonyságát rontó további tényezők a szélsőséges időjárási viszonyok, fáradtság stb. A fentiek miatt korábban az ENSZ gyakran nem tudta hatékonyan felderíteni, megfigyelni az adott misszió területén a konfliktushoz kapcsolódó illegális tevékenységeket (például: fegyvercsempészet, fegyveres csoportok mozgása, tevékenysége stb.). Ezért műveleti szinten is fontos volt a technikai fejlesztés, a megfigyelést segítő, modern eszközök alkalmazásának bevezetése. A modern eszközök (digitális kamerák, éjjelátók, hőkamerák, légi felderítő eszközök, radarok stb.) növelik a megfigyelések hatékonyságát és pontosságát. Ezen eszközökkel gyors, valós idejű információkat lehet szerezni, amellyel hatékonyan lehet támogatni a gyors taktikai és műveleti döntések előkészítését, valamint a stratégiai döntések meghozatalának támogatását. Sajnos az ENSZ központilag nem vagy csak korlátozottan rendelkezik a fent felsorolt technikai eszközökkel. Az alkalmazott gyakorlat szerint az ENSZ az eszközöket és az erre épülő képességeket a nemzeti kontingenseken keresztül tudja lehívni és telepítést követően integrálni a békeművelet rendszerébe. Emiatt előfordul, hogy az ENSZ-be katonai vagy rendőri erőket küldő „szegényebb” tagország kontingensei a megfelelő technikai eszközök hiányában kevésbé hatékonyan tudják ellátni feladataikat, mint a „gazdagabb” országok kontingensei. A telepített képességekben meglévő egyenlőtlenségek miatt egyes nemzeti kontingensek fokozottabb mértékben vannak veszélynek kitéve.

7. Az ENSZ-információszerzés különböző szintjei

Az ENSZ információszerzési rendszere három szintre tagozódik. A stratégiai szintű információszerzés a főtitkár, a Biztonsági Tanács hírszerzési igényeit elégíti ki. Biztosítja számukra a szükséges információkat – korai előrejelzés, háborús konfliktusok előrejelzése, regionális, globális biztonsági kihívások előrejelzése – a megfelelő politikai döntések előkészítéséhez.

A békefenntartáshoz kapcsolódó műveleti szintű hírszerzés a különböző missziók parancsnokainak, az ENSZ Békefenntartások Főigazgatósága (2019-től *United Nations*

Peace Operations – UN DPO, korábbi DPKO)¹⁷ vezetőinek, nemzetközi segélyszervezetek managementjének döntés-előkészítését támogatja.

Végül a különböző ENSZ-kontingensek vezetőinek, egyes alegységek parancsnokainak munkáját, az általuk tervezett, szervezett és vezetett, terepen folytatott tevékenységének (járőrtevékenység, ellenőrző-áteresztő pontok működtetése, konvojműveletek végrehajtása, menekülttáborok védelme stb.) eredményes végrehajtását támogatja a taktikai szintű hírszerzés.

8. Tevékenységet nehezítő körülmények

A nemzetközi szinten több körülmény nehezíti az eredményes hírszerzési tevékenységet. A sok szereplő, azok érdekei, érdekellentétei, a képességbeli különbségek stb. Az ENSZ hírszerzéssel kapcsolatos tevékenységében szintén megtaláljuk ezeket a gátló tényezőket. Az első akadályt a belső intézményi korlátok, a Biztonsági Tanács tagországainak eltérő érdekei például a korábban említett Kína kimaradása az ENSZ hírszerzési I&R Unit működéséből, vagy a szintén említett NATO-információk megosztásának nehézségei a nem NATO-tag ENSZ-hozzájárulóval. A vétőjoggal rendelkező szereplő akadályozhatja vagy korlátozhatja az adott misszió eredményes működését a hírszerzési „mandátum” szűkítésével, amikor az esetleg sértheti nemzeti érdekeit. Például a ruandai konfliktus idején 1993–94-ben, a Biztonsági Tanács-tag Franciaország fegyverrel, pénzzel támogatta a hutu kormányzatot a tuszi lázadókkal szemben.¹⁸ A franciák mindent megtettek annak érdekében, hogy a Ruandában működő ENSZ-misszió az Egyesült Nemzetek Támogató Missziója Ruandában (*United Nations Assistance Mission For Rwanda* – UNAMIR) mandátumát a lehető legszűkebbre csökkentsék, annak érdekében, hogy ne derüljön fény a francia beavatkozásra. A fogadó ország szintén korlátozhatja az adott misszió mandátumában foglalt lehetőségeket. A másik ilyen tényező a multinacionális szervezetekre különösen jellemző bürokratikus működés, a lassú információáramlás, a koordináció, a kooperáció gyengesége vagy a duplikáció, párhuzamos működés kialakulásának lehetősége. Továbbá a különböző tagországokból érkező szakértők eltérő felkészültsége, eltérő korábbi szakmai tapasztalatai mind nehezítik az eredményes működést. Az ENSZ rendszerében a célzott hírszerzési képességek fejlesztésének utolsó akadályá magá az ENSZ szervezeti kultúrája. Az ENSZ alapvető értékei közé tartozik a tagországok autonómiájának teljes körű elismerése, az emberi szabadságjogok tiszteletben tartása, az átláthatóság. Az ENSZ-ben sokszor dilemma, hogy az adott ország szuverenitásának tiszteletben tartása vagy az eredményes működés-e a fontosabb.

¹⁷ Az ENSZ 73. közgyűlésén 2018-ban született döntés a békefenntartó tevékenységhez tartozó szervezeti struktúra átalakításáról, és a korábbi UN DPKO megszűnt, 2019. január 1-jén létrejött a UN DPO: *United Nations Peacekeeping: Historical timeline of UN peacekeeping*.

¹⁸ Mel McNulty: French arms, war and genocide in Rwanda. *Crime, Law & Social Change*, 33. (2000), 1–2. 105–129.

9. A jövő

Az ENSZ békefenntartó missziók egyre komplexebb feladatokat látnak el, a klasszikus béketeremtésen, békefenntartáson túl, a civilek védelme, a helyi közigazgatás, rendvédelmi és igazságügyi rendszer helyreállítása, az államépítés támogatása is bekerült a tevékenységek körébe. A komplex feladatok mellett a missziókat fenyegető biztonsági kihívások is megnöttek. Az ENSZ-nek a fenti kihívásokhoz igazodó struktúrákat, szabályokat és eljárásokat kell kialakítania. Vonatkozik ez az információszerzési/hírszerzési tevékenységre is. Az információk elemzése, a döntéshozók felé történő gyors továbbítása stratégiai, műveleti és taktikai szinten elengedhetetlen.

Az elmúlt évtizedekben az ENSZ-en kívül más nemzetközi szervezetek is megjelentek a békeműveletek színpadán. A NATO, EU, EBESZ vagy az AU, amelyek hasonló kihívásokkal szembesülnek a békeműveleti, nemzetközi válságkezelési tevékenységük végrehajtása során, mint az ENSZ. Gyakran ugyanabban a válságövezetben látnak el különböző feladatokat. Jó példa erre az ENSZ Biztonsági tanácsának 1244. sz. határozata,¹⁹ amely alapján Koszovóban, 1999-től a NATO Katonai Erői látják el a klasszikus békefenntartói feladatokat, az ENSZ feladata a helyi közigazgatás, államigazgatás kiépítésének támogatása, az EU pedig az újjáépítés támogatásában, koordinálásában vesz részt. Ezenfelül a három nemzetközi szervezet együttműködik a civilek védelmében, a menekültek visszatérítésében, a szervezett bűnözés elleni harcban és a konfliktus idején elkövetett háborús bűncselekmények felderítésében.

A regionális szervezetek és az ENSZ közös válságkezelési tevékenységének másik jó példája az AU és az ENSZ 2007 és 2020 között működtetett közös békefenntartó missziója.

A Biztonsági Tanács 2007. júliusban a 1769. sz. határozatában²⁰ döntött egy, az AU és az ENSZ darfuri közös hibrid művelet (Egyesült Nemzetek Szervezete – Afrikai Unió Közös Művelete Darfurban – *United Nations African Union Mission in Darfur* – UNAMID) misszió indításáról. A misszió fő erőit az AU-tagországok adták, viszont a vezetés-irányítási, a hírszerzési, pénzügyi, logisztikai támogató rendszer az ENSZ irányítása alatt működött.

Az eredményes feladatellátáshoz szükséges a nemzetközi szervezetek közötti hatékony együttműködés, vonatkozik ez a békefenntartáshoz, nemzetközi válságkezeléshez kapcsolódó hírszerzéssel kapcsolatos feladatok ellátására is. Az ilyen és ehhez hasonló közös nemzetközi válságkezelési műveletek száma várhatóan a jövőben tovább növekszik a különböző válságövezetekben.

A békefenntartó műveletek, missziók eredményes és biztonságos működéséhez szükséges a modern technikai eszközök alkalmazása az információszerzésben és -továbbításban. A pilóta nélküli repülőeszközök, különböző, minden napszakban, évszakban működő kamerarendszerek, műholdas felderítő eszközök alkalmazása elengedhetetlen a békefenntartó tevékenység eredményes ellátásához. Szükséges az információk gyors és biztonságos továbbítását biztosító híradástechnikai, informatikai

¹⁹ UN Resolution 1244/1999. Authorised an international civil and military presence in the Federal Republic of Yugoslavia and established the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK).

²⁰ UN Resolution 1769/2007.

eszközök használata. E technikai eszközök biztosítását a nemzeti kontingensek helyett az ENSZ-nek központilag kell biztosítani, így elkerülhető az, hogy a szegényebb csapatküldő országok katonái, rendőrei, civil szakértői ne jussanak hozzá a megfelelő időben és minőségben a feladatellátáshoz szükséges információkhoz.

A modern technikai eszközök mellett elengedhetetlen, hogy a missziókba a tagországok olyan információszerzéssel/hírszerzéssel foglalkozó szakembereket vezényeljenek, akik korábban saját szolgálati helyükön megfelelő több éves szakmai tapasztalatokat szereztek ezen a területen. Akik a beérkezett adatokat, információkat megfelelően, gyorsan tudják kezelni, elemezni, értékelni, azokat a döntéshozók részére kellő időben továbbítani.

A világ különböző pontjain működő békefenntartó és válságkezelő missziókban keletkeznek olyan globális biztonsági kihívásokkal – például terrorizmus – kapcsolatos információk, amelyek az ENSZ-tagországok biztonságát is befolyásolják. Ezért 2015 óta a Biztonsági Tanács Terrorellenes Bizottsága kéthavonta elkészíti és a Tanács elé terjeszti összefoglaló jelentését²¹ az Iszlám Állam, az al-Káida és a hozzájuk csatlakozott egyéb terrorszervezetek tevékenységéről. A jelentés bárki számára elérhető, és a tagországok hon- és rendvédelmi szervei számára nyújt hasznos információkat a fenti terrorszervezetek működéséről, az elkövetési módszereikről, finanszírozásról, toborzásról, adott földrajzi területeken kifejtett tevékenységéről. A jelentés nagyban támaszkodik a különböző missziókban, a műveleti területen megszerzett információkra.

10. Összegzés

Az ENSZ békeműveletei eredményes működéséhez szükséges hírszerzési képesség kiépítésének gondolata – az első misszió indításához képest – viszonylag későn jelent meg. Az első generációs műveletekben az ENSZ „igazi úriember módjára” járt el, nem „kémkedett” a fogadó országok területén. Sajnos a hírszerzési képesség szükségességének felismeréséig sok idő telt el, ami több tucat békefenntartó életébe került. Sok embernek kellett ahhoz meghalni, hogy az ENSZ politikai vezetése ráébredjen arra, hogy az eredményes és hatékony békefenntartói tevékenység végrehajtásához szükséges a megbízható hírszerzési támogatás.

Az ENSZ hírszerzése nem feltétlenül jelent veszélyt az államok szuverenitására, mert annak működése nagyrészt nyílt forrásokra támaszkodik. Mostanra kialakult egy működő rendszer a maga gyengeségeivel együtt, amely hatékonyan tudja támogatni az ENSZ-békeműveletek működését. Attól nem kell tartani, hogy az ENSZ-ben kialakulna egy, az államok felett álló, azokat megkerülő hírszerző szervezet.

Az ENSZ főtitkár, a Titkárság, a BT, az adott missziók vezetője, de a terepen dolgozó ENSZ katonai vagy rendőri vezető is csak akkor tud megfelelő döntéseket hozni, hatékonyan tevékenykedni, ha megfelelő időben, megbízható információkkal

²¹ United Nations Security Council: Twenty-seventh report of Analytical Support and Sanctions Monitoring Team established pursuant to Security Council resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning ISIL (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals and entities.

rendelkezik, amelyeket az ENSZ különböző hírszerzéssel foglalkozó szervezeteitől kaphat meg.

Felhasznált irodalom

- Boldizsár Gábor: A béketámogató műveletek kialakulása, fejlődése, helye a katonai műveletek rendszerében. In Tóth L. – Bengóné Pongó D. (szerk.): *XXV. MTA AMB Kutatási és Fejlesztési Tanácskozás*. Gödöllő, SZIE Gépészmérnöki Kar, 2001. 1–18.
- Champagne, Bram: *The United Nations and Intelligence*. Peace Operations Training Institute, 2006. Online: <https://cdn.peaceopstraining.org/theses/champagne.pdf>
- Dorn, A. Walter – David J. H. Bell: Intelligence and Peacekeeping: The UN Operation in the Congo, 1960–64. *International Peacekeeping*, 2. (1995), 1. 11–33. Online: <https://doi.org/10.1080/13533319508413535>
- Global Policy Forum: *Secretary General Boutros Boutros-Ghali's Reform Agenda – 1992 to 1996*. Online: www.globalpolicy.org/un-reform/un-reform-initiatives/secretary-general-boutros-boutrosghalis-reform-agenda-1992-to-1996.html
- Izsa Jenő: A hírszerzés céljáról és rendszeréről. *Hadtudomány*, (2009), 1–2. 72–83.
- Kille, Kent J. – Ryan C. Hendrickson: NATO and the United Nations: Debates and trends in institutional coordination. *Journal of International Organizations Studies*, 2. (2011), 1. 28–49.
- Lupițu, Robert: The Collapse Of The Bipolar World. White House – Kremlin relations between 1985–1991. *The Public Administration and Social Policies Review*, 6. (2014), 12. 12–31. Online: http://revad.uvvg.ro/files/nr12/2.Robert_Lupitu.pdf#:~:text=Robert%20Lupi%C8%9Bu%20%E2%80%93%20The%20Collapse%20of%20the%20Bipolar,the%20Cold%20War%2C%20the%20struggle%20for%20power%20was
- McNulty, Mel: French arms, war and genocide in Rwanda. *Crime, Law & Social Change*, 33. (2000), 1–2. 105–129. Online: <https://doi.org/10.1023/a:1008394219703>
- Nagy Gergely: *100 éve kezdte meg a működését a Népszövetség*. 2020. Online: www.elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/100_eve_kezdte_meg_a_mukodeset_a_nepszovetseg
- Nordli, David – Morten Lindboe: *Intelligence in United Nations Peace Operations. A case study of the All Sources Information Fusion Unit in MINUSMA*. Kjeller–Oslo, Norwegian Defence Research Establishment – Norwegian Defence International Centre, 2017. Online: <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2437758/Intelligence2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ravndal, Jacob Aasland: *Developing Intelligence Capabilities in Support of UN Peace Operations*. Oslo, 2009.
- United Nations Peacekeeping: *Fatalities*. Online: <https://peacekeeping.un.org/en/fatalities>
- United Nations Peacekeeping: *Historical timeline of UN peacekeeping*. Online: <https://peacekeeping.un.org/en/historical-timeline-of-un-peacekeeping>

- UN: *Reinforcement training package for United Nations military intelligence officers for United Nations Peace Operations*. New York, Integrated Training Service Department of Peace Operations, United Nations, 2020.
- United Nations Department of Peacekeeping Operations Peacekeeping Intelligence Policy. Department of Field Support Ref. 2017.07. Online: www.confluxcenter.org/wp-content/uploads/2018/11/2017.07-Peacekeeping-Intelligence-Policy.pdf
- United Nations Security Council: Twenty-seventh report of Analytical Support and Sanctions Monitoring Team established pursuant to Security Council resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning ISIL (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals and entities. Online: <https://undocs.org/S/2021/68>
- UN: *Peacekeeping-Intelligence, Surveillance and Reconnaissance Staff Handbook (PKISR HB)*. First Edition, September 2020. Online: <https://tinyurl.hu/r92O/>
- UN Resolution 1769 (2007). Online: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1769>
- UN Resolution 50 (1948). Online: <https://digitallibrary.un.org/record/111999#record-files-collapse-header>
- UN Resolution 1244 (1999) Authorised an international civil and military presence in the Federal Republic of Yugoslavia and established the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK). Online: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990610_SCR1244%281999%29.pdf